

Виконати наступну самостійну роботу:

Міні-кейс на тему: «Секторальні політики ЄС»

Мета: сформувати чітке розуміння сутності, механізмів реалізації та взаємозв'язку між секторальними політиками Європейського Союзу (промисловою, енергетичною, технологічною та аграрною).

Компетентності: навички до узагальнення (синтезу) інформації про конкретну проблемну ситуацію; компетенції щодо аналізу механізмів реалізації секторальних політик; навички оцінки перспектив трансформації секторальних політик інтеграційного союзу з урахуванням геополітичних змін.

План.

1. Наскрізне опитування «Порівняльний аналіз цілей, інструментів та механізмів реалізації секторальних політик ЄС».
2. Міні-кейс.
3. Інформаційне забезпечення:

Питання до міні-кейсу:

- Чому питання газопостачання країн-членів ЄС набуло пріоритетного значення?
- Яке місце в європейській енергетичній політиці посідає диверсифікація джерел газопостачання?
- Яких змін у відносинах між ЄС та Російською Федерацією слід очікувати після введення в дію Північного та Південного газопроводів?
- На підставі аналізу таблиці 1 «Експорт російського газу в Європу у 2022 році» зробіть висновки про перспективи газопостачання ЄС.
- Яких змін у політиці ціноутворення на природний газ слід очікувати від ЄС найближчим часом?
- В чому полягають перспективи енергетичного співробітництва між Україною та ЄС?

Зміст міні-кейсу «Роль російського «Газпрому» у енергетичній стратегії ЄС»:

Найбільш політизована ланка європейської енергетичної політики, що безпосередньо стосується й України, — це забезпечення природним газом європейських країн. Хоча частка цього енергоносія і не перевершує чверті у загальному балансі, його значення в енергетичній політиці надзвичайно вагоме. По-перше, природний газ є переважним енергоносієм, що забезпечує комфортні побутові умови життєдіяльності населення. По-друге, імпорт природного газу до ЄС перевищує три чверті, а тому існує проблема стабільності цього постачання, насамперед унаслідок залежності від російського монополіста «Газпрому» та надійності транзиту газу, зокрема і через Україну. По-третє, газ — важлива сировина для хімічної промисловості. Цілком зрозуміло, що останнім часом, особливо після газової кризи взимку 2008—2009 рр., коли ледве не припинилося постачання газу європейським країнам через Україну, питанням надійності газопостачання надається першочергове значення в розвитку європейської енергетичної політики.

Певну тривогу у ЄС викликає наростаючий дефіцит газу у РАО «Газпром». Три основні газові басейни, які належать цьому постачальнику, вже не забезпечують навіть рівень видобутку газу минулих років. За розрахунками Міжнародного енергетичного агентства, для підтримання нинішнього рівня видобутку газу «Газпрому» потрібно до 2015 р. освоїти нові поклади газу із обсягом щорічного видобутку не менше 200 млрд куб. м., що вимагає не менше 11 млрд дол. США інвестицій, які не передбачені в програмах фінансового розвитку «Газпрому». Саме ця обставина провокує агресивну політику Російської Федерації щодо прямих поставок середньоазійського газу до європейських країн, у тому числі і через Україну.

У таких умовах ключовим питанням газозабезпечення країн ЄС є диверсифікація маршрутів постачання блакитного палива. Йдеться про формування трьох енерготранспортних коридорів:

- 1) Північного («Північний потік», Ямал-Західна Європа);
- 2) Центрального (через Україну та Білорусь);
- 3) Південного (через Туреччину («Набукко», «Південний потік», «Блакитний потік», «Блакитний потік-2»)).

При цьому будівництво «Північного потоку» орієнтовано на розробку нових покладів, воно було розпочато 9 грудня 2005 р. спільним російсько-німецьким підприємством, частка «Газпрому» в якому становить 51 %, а німецького партнера North European Gas Pipeline Company — 49 %.

Заслуговує на увагу той факт, що раду директорів німецького партнера очолив экс-канцлер ФРН Герхард Шредер. Введення першої нитки газопроводу протяжністю 1200 км відбулося 6 вересня 2011 р. На 8 листопада 2011 р. заплановані перші постачання газу до ЄС. Що ж стосується Південного транспортного коридору то існує проблема його наповнення, оскільки нових родовищ газу не знайдено. Обсяг інвестицій досягне 60 млрд дол. США, а операційні витрати зростуть щорічно на 5—6 млрд дол.

Сценарії постачання газу «Газпромом» у 2022 р. надано у табл. 1.

Таблиця 1

ЕКСПОРТ РОСІЙСЬКОГО ГАЗУ В ЄВРОПУ У 2022 р. (млрд. куб. м)

Експортні маршрути	У-1	Б/П-1	У-2	Б/П-2
Україна	83	118	53	88
Білорусь	35	—	35	—
Фінляндія	6	6	6	6
«Блакитний потік»	16	16	16	16
«Північний потік»	55	55	5	55
«Південний потік»	30	30	30	30
Російський експорт, усього	225	225	195	195

Умовні позначення ситуацій:

У — конфлікт з Україною;

Б/П — конфлікт з Білоруссю або Польщею;

1 — максимальний експорт в Європу і Туреччину згідно з розробленою «Газпромом» генеральною схемою розвитку газової галузі;

2 — реалістичний варіант експорту в Європу згідно з енергетичною політикою ЄС.

Аналіз наведеної таблиці дає підстави дійти висновку про відсутність у «Газпрому» серйозної альтернативи експорту газу до ЄС поза межами

України. Хоча Туреччина погодилися із перспективою будівництва газопроводів по дну Чорного моря, перспективи введення в дію Південного коридору транспорту російського газу до ЄС для фахівців виглядають дещо песимістично. В цих умовах ЄС, незважаючи на протидію Німеччини та Франції, з одного боку, та Росії, з іншого боку, включили проект «Набукко» в число пріоритетних. При цьому на політичному рівні проекти «Набукко» і «Південний потік» були оголошені «не конкурентними», хоча професіоналам абсолютно очевидно, що просування ідеї «Південного потоку» має своєю метою загальмувати, а в ідеалі виключити вихід на європейський ринок 31 млрд. куб. м газу азербайджанського, туркменського, іракського, іранського, а в перспективі і єгипетського походження.

Варто зважити також на ціну та технічні характеристики будівництва підводної частини трубопроводу «Південний потік»: обсяг необхідних інвестицій складає 20—25 млрд. євро; запланований підводний трубопровід може стати найдовшим і найглибшим у світі, максимальна глибина, на якій прокладатиметься газова труба складає 2000 м, при цьому, вода у Чорному морі має високий вміст сірководню, що покладає надзвичайно високі вимоги до витривалості ізоляційних матеріалів для підводної частини трубопроводу. Разом з тим, італійська компанія «Ені» сміливо заявляє про свою здатність будувати такі маршрути.

Енергетична політика ЄС змінюється не лише внаслідок диверсифікації джерел постачання газу, а й суттєвих змін на газовому ринку. Збільшення пропозиції за одночасного зменшення споживання суттєво змінює механізми ціноутворення. У 70—80-х роках минулого століття ЄС експортував газ в Європу за довгостроковими контрактами (до 30 років) з німецькими, австрійськими та італійськими енергокомпаніями. Ці контракти, з одного боку, забезпечували стабільні поставки, а з іншого, посилювали панування вертикально інтегрованих європейських компаній-партнерів на внутрішніх ринках. Після розпаду Радянського Союзу ЄС якісно змінився, однак ділові зв'язки між європейськими енергокомпаніями та «Газпромом» збереглися. Ці компанії беруть участь не лише у спорудженні газопроводу «Північний потік», а й в освоєнні Південноросійського родовища газу в Західному Сибіру починаючи з 2008 р. Звичайно, це не влаштовує інші енергетичні компанії та Європейський Союз у цілому, який вніс такі суттєві зміни до своєї енергетичної політики:

По-перше, ЄС підтримав політичні угоди на користь розширення постачання газу із неросійських джерел. Зокрема 8 травня 2009 року у Празі було прийнято декларацію на підтримку проекту «Набукко».

По-друге, Євросоюз закликав енергокомпанії розвивати так звані малі проекти, які зробили б європейські країни менш уразливими у разі перебоїв у газопостачанні. Йдеться, зокрема, про збільшення запасів палива у газосховищах, адаптацію, з урахуванням досвіду НАК «Нафтогаз України» на початку 2009 року, газопроводів до можливих реверсних режимів, будівництво терміналів для імпорту скрапленого газу. На зазначені проєк-

ти ЄС готовий виділити зі свого бюджету кількості мільйонів євро.

По-третє, Євросоюз розробив і опублікував у липні 2009 р. додаткові законодавчі акти щодо чіткого розподілу обов'язків із взаємодопомоги між країнами-членами на випадок надзвичайної ситуації з постачанням енергоресурсів.

По-четверте, ЄС розробляє нові підходи до ціноутворення природного газу. Справа в тому, що прив'язка ціни газу до цін на деякі види нафтопродуктів була зумовлена тим, що мазут і газойль розглядались як замітники газу в житлово-комунальному господарстві, сфері обслуговування, електроенергетиці. Цей зв'язок було втілено у формулу контрактної ціни. Однак в останні 20 років провідні європейські споживачі природного газу практично втратили можливості й потужності із заміни газу мазутом і дизельним паливом і навпаки. Це пов'язано з тим, що сфера споживання нафтопродуктів сьогодні обмежується автомобільними перевезеннями та транспортною індустрією. Крім того, лібералізація газового ринку в Західній Європі дає змогу купувати відносно невеликі обсяги природного газу на відповідних біржах, на яких ціна залежить від співвідношення попиту і пропонування (короткострокові спотові контракти). Так, наприклад, у минулому році на газових біржах NBP (Великобританія), TTF (Нідерланди) та NCG (Німеччина) природний газ продавався за цінами, вдвоє нижчими, ніж закладені у довгострокових контрактах. Згідно з цими контрактами європейські покупці зобов'язані вибрати певний мінімальний обсяг законтракованого газу (приблизно 80 %) або ж сплатити неустойку в розмірі повної вартості недопоставленого газу. А з урахуванням того, що обсяг газового ринку ЄС може повернутися до рівня 2008 року не раніше 2012 р., санкції з боку «Газпрому» потенційно виглядають серйозно.

Тому, на думку експертів Оксфордського центру енергетичних досліджень, політика ЄС у перспективі буде не лише спрямована на подальшу диверсифікацію джерел постачання природного газу, а й на перегляд практики ціноутворення. Адже ціни на російський газ протягом останнього десятиріччя суттєво випереджали ціни на нафту, що надавало можливість Росії максимізувати експортну виручку.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення спільної промислової політики ЄС у вузькому та широкому розумінні. Розкрийте взаємозв'язки промислової політики з конкурентною, науково технічною, зовнішньоторговельною та структурною галузями політики Європейської Спільноти.

2. Які пріоритети промислової політики визначені у статті 157 Договору про Європейське Співтовариство (1993 року, Маастрихт)?

3. Розкрийте сутність і пріоритети «Лісабонської стратегії» (2000). Чому у 2005 році було прийнято рішення про перегляд стратегії та запропоновано новий Лісабонський план дій?

4. Чи достатньо дієвим інструментом промислової політики, на вашу думку, є «відкритий метод координації»? У яких формах цей метод варто було б імплементувати в Україні?

5. Розкрийте структуру ініціативи «В 2 EUROPE». Яка мережа призначена для інформування підприємств про загальноєвропейські програми ЄС і способи отримання доступу до фінансування Співтовариства? У чому різниця між мережею центрів передачі інновацій (IRC) та мережею центрів бізнесу та інновацій (BIC) ?

6. Розкрийте фінансові інструменти промислової політики Європейського інвестиційного банку та Європейського інвестиційного фонду. Яка роль фінансових посередників у механізмі фінансування промисловості?

7. Розкрийте пріоритети та механізми передачі коштів у межах Багаторічної програми розвитку підприємств і підприємництва (2001—2005).

8. Порівняйте Рамкову програму конкурентоспроможності та інновацій (2007—2013) із Сьомою рамковою програмою розвитку науки і технологій (2007—2013). У чому спільні риси і відмінності цих програм?

9. Які зміни відбулися у структурі валової доданої вартості ЄС у період 1979—2001 рр.? Як це вплинуло на позиції європейської промисловості?

10. Розкрийте сучасну структуру обробної промисловості ЄС. Які внутрішні та зовнішні проблеми визначають сучасну специфіку промислової політики у цих галузях?

Основна література

1. **Мусис Н.** Усе про спільні політики Європейського Союзу. — К.: КІС, 2005.

2. Европейская интеграция: Учеб. пособ. — М.: Международные отношения, 2003.

3. **Jones R.A.** «The Politics and Economics of the European Union: an introductory text» / 2nd ed. — Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2001.

Додаткова література

1. Commission of the European Communities «Industrial Policy in an Open and Competitive Environment: Guidelines for a Community Approach», COM(90)566 Final, November 16, 1990.

2. Commission Staff Working Paper ‘Towards Enterprise Europe: Work program for enterprise policy 2000-2005», SEC (2000) 771.

3. Companion document to the Communication to the Spring European Council: «Lisbon Action Plan incorporating EU Lisbon programme and recommendations for actions to member states for inclusion in their national Lisbon programmes», Brussels, 2 February 2005, SEC (2005) 192.

4. European Commission «Five Year Assessment of the European Union Research Framework Programs 1999-2003», Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2005 — 36 pp.

5. European Commission INTEGRATED GUIDELINES FOR GROWTH AND JOBS (2005—2008) including a COMMISSION RECOMMENDATION on the broad guidelines for the economic policies of the Member States and the Community (under Article 99 of the EC Treaty) and a Proposal for a COUNCIL DECISION on guidelines for the employment policies of the Member States (under Article 128 of the EC Treaty). Brussels, 19 April 2005. COM(2005) 141 final.

6. Framework Agreement between the European Community and the European Space Agency // Official Journal, L 261, 06/08/2004, p. 0064 — 0068; Council

Decision № 2004/578/EC of 29 April 2004 on the conclusion of the Framework Agreement between the European Community and the European Space Agency // Official Journal, L 261, 06/08/2004, p. 0063 — 0063.

7. Kok W.(2004), Facing the Challenge: The Lisbon strategy for growth and employment, the High Level Group chaired by Wim Kok, November 2004.

8. Presidency Conclusions, Lisbon European Council, 23 and 24 March 2000, www.europa.eu.int/comm/off/index/en.htm